

УДК 327.1:338.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.35>

А. П. Крап

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4443-3364>

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних та фундаментальних дисциплін

Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ВІЙСЬКОВІ КОНФЛІКТИ ЗА РЕСУРСИ: МАЙБУТНЄ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Постановка проблеми. Військові конфлікти за ресурси є однією з найгостріших проблем сучасного світу, оскільки ресурси, зокрема енергетичні, водні та рідкісні мінерали, стали ключовими факторами глобальної економіки та політики. Протягом усієї історії людства боротьба за контроль над природними багатствами призводила до численних війн, міжнародних криз і політичної нестабільності, оскільки країни, прагнучи забезпечити собі економічну перевагу, часто йшли на військові дії.

У сучасних умовах, коли ресурси стають дедалі дефіцитнішими через зростання попиту, зміни клімату та політичні конфлікти, проблема загострюється. Конкуренція за доступ до води, енергетичних ресурсів і стратегічних мінералів, таких як літій і рідкісноземельні елементи, на тлі глобальних економічних і політичних змін стає все більш актуальною. Особливо важливим є те, як ресурси можуть стати каталізаторами військових конфліктів у регіонах, де їх запаси обмежені, що викликає конкуренцію між державами і навіть між корпораціями, що борються за контроль над ресурсами. Така боротьба може набувати нового виміру в умовах сучасної геополітики, де ресурси все частіше використовуються як інструмент політичного впливу.

Важливою складовою цього процесу є не лише безпосередня конкуренція між державами, але й роль міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів, пов'язаних з ресурсами. Водночас, сучасні військові конфлікти, такі як російсько-українська війна, чітко демонструють, як боротьба за контроль над природними ресурсами може стати однією з головних причин міжнародної напруженості.

В Україні, зокрема, стратегічні ресурси, такі як земля, вода, енергетичні ресурси та металургійні потужності, стали об'єктом боротьби між державами, де Росія намагається забезпечити своє домінування, що ще більше загострює конфлікт. Таким чином, питання ресурсів безпосередньо пов'язане з глобальною безпекою, оскільки в разі ескалації таких конфліктів може виникнути загроза для міжнародної стабільності та розвитку. Вивчення цього питання є критично

важливим не тільки з наукової точки зору, але й з практичної, оскільки ефективне управління ресурсами, а також розробка міжнародних механізмів для зменшення напруженості навколо ресурсів, здатні значною мірою вплинути на стабільність світового порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми військових конфліктів за ресурси активно проводяться вченими у сферах міжнародних відносин, політики, економіки та військової справи. Численні праці висвітлюють вплив геополітичних суперечностей на доступ до енергетичних ресурсів, водних запасів та рідкісних металів. Серед них А. Вавринюк, який досліджував вплив сучасних військових конфліктів на економіку та демографічні зміни в окремих країнах світу [1], В. Бебик, який виділив особливості про глобальні інформаційні, психологічні та гібридні війни [2], М. Гречко, який аналізував геополітичні виклики енергетичної безпеки України [3], В. Лоза, який вивчав військові конфлікти періоду правління Володимира Путіна [6], та О. Старіков, який розглядав міжнародні військові конфлікти в контексті міжнародного права [10]. Водночас низка аспектів, зокрема довгострокові наслідки конфліктів та механізми їх запобігання, залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті. Метою цієї статті є аналіз основних чинників, що спричиняють військові конфлікти за ресурси, визначення їх впливу на глобальну безпеку та пошук можливих шляхів мінімізації таких конфліктів у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Військові конфлікти за ресурси є однією з найгостріших проблем сучасного світу. Протягом усієї історії людства боротьба за контроль над природними багатствами ставала причиною війн, міжнародних криз і політичної нестабільності. У сучасних умовах, коли ресурси стають дедалі дефіцитнішими, ця проблема лише загострюється, ставлячи під загрозу глобальну безпеку.

А. Вавринюк наголошує, що однією з основних причин військових конфліктів за ресурси є нерівномірний розподіл природних багатств між країнами. Держави, які володіють значними запасами енергоресурсів, води, землі або рідкісних

мінералів, часто стають об'єктом геополітичної боротьби [1, с. 122]. Водночас країни, що відчують дефіцит критично важливих ресурсів, змушені шукати альтернативні шляхи їх отримання, іноді навіть військовими методами.

Нафтові й газові конфлікти є одним із найпоширеніших видів військових зіткнень за ресурси. Контроль над нафтовими родовищами та газопроводами є стратегічно важливим для економіки та енергетичної безпеки багатьох держав [3, с. 19]. У XX і XXI століттях такі конфлікти неодноразово ставали причиною збройних зіткнень. Наприклад, війна в Перській затоці 1991 року значною мірою була спричинена прагненням Іраку контролювати нафтові запаси Кувейту [22, с. 138–139].

Окрім енергетичних ресурсів, важливу роль у сучасних військових конфліктах відіграє боротьба за воду. В умовах глобального потепління та зростаючої нестачі прісної води багато країн стикаються із загрозою водного дефіциту. В регіонах, де водні ресурси розподілені нерівномірно, виникають міждержавні конфлікти. Наприклад, суперечки між країнами, що розташовані вздовж річки Ніл (Єгипет, Судан, Ефіопія), або конфлікти в Центральній Азії через використання вод річок Амудар'я та Сирдар'я [10, с. 108].

Ще одним важливим аспектом є контроль над рідкісними металами й мінералами, які необхідні для високотехнологічної промисловості. Китай, наприклад, володіє значними запасами рідкісно-земельних металів, що є стратегічно важливими для виробництва електроніки, військової техніки та альтернативної енергетики. Це створює ризики загострення економічних та військових протистоянь між країнами, які залежні від постачання цих ресурсів.

Військові конфлікти за ресурси також можуть мати непрямі наслідки, зокрема масову міграцію, гуманітарні кризи та екологічні катастрофи. Збройні зіткнення призводять до руйнування інфраструктури, забруднення довкілля та загибелі мирного населення.

В. Лоза зазначає, що війна Росії проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, спричинила серйозні глобальні наслідки для продовольчої безпеки, сільського господарства та міграційних потоків. Багато країн зазнали серйозних економічних проблем через порушення ланцюгів постачання продуктів, доступу до добрив та зростання цін на енергоносії [6, с. 234].

Україна, яка є одним з основних світових експортерів зернових, зіткнулася з численними труднощами. У 2023 році Світовий банк та інші міжнародні організації оцінили збитки для аграрного сектору України в \$40,2 мільярда [11]. Знищення інфраструктури, такої як фермерські господарства, переробні підприємства та експортні потужності, серйозно ускладнило вироб-

ництво в агросекторі. Бомбардування експортної інфраструктури, зокрема складів зерна та портів, значно обмежило здатність України виконувати свої зобов'язання на світовому ринку. Прогнозується, що в 2024–2025 роках експорт зерна з України зменшиться на 15% [11].

Крім того, війна спричинила глобальний дефіцит добрив, оскільки як Україна, так і Росія є важливими постачальниками цих продуктів. Ціни на добрива піднялися на 60% у 2022 році, що вплинуло на фермерів по всьому світу, особливо в країнах, що розвиваються. У деяких регіонах сільгоспвиробники змушені були знизити використання добрив, що може призвести до зменшення врожайності та зниження обсягів сільськогосподарського виробництва [2].

Зокрема, глобальні ціни на продукти харчування значно зросли. ООН та Світовий банк повідомили, що ціни на продукти будуть трохи знижуватися в 2023 році, але залишатимуться високими через невизначеність ланцюгів постачання та зростання витрат на сировину. Наприклад, ціни на пшеницю та кукурудзу залишаються на 25–29% вищими, ніж у 2021 році. Ці економічні проблеми також сприяли міграційним процесам, оскільки мільйони українців були змушені залишити свої домівки, а багато хто шукав притулок у сусідніх країнах. Водночас війна викликала нові хвилі міграції з країн, які зазнали економічної нестабільності або проблем з продовольчою безпекою.

За даними Європейської комісії, війна в Україні вплинула на виробництво сільськогосподарської продукції не лише в Україні, а й у сусідніх країнах, які зазвичай імпортують зерно та інші продукти з України. Крім того, збільшення вартості добрив призвело до зниження обсягів посівних площ та зниження врожайності в багатьох країнах. Це, в свою чергу, підштовхнуло ціни на сільськогосподарську продукцію до нових максимумів, особливо в країнах Африки та Близького Сходу, які значною мірою залежали від імпорту з України та Росії [7].

Оцінка економічного впливу війни в Україні на сільське господарство та ринки енергетичних ресурсів у 2023–2025 роки наведена у табл. 1.

Глобальна спільнота намагається розв'язати проблему військових конфліктів за ресурси шляхом дипломатичних угод, міжнародних договорів та впровадження технологій сталого використання ресурсів. Однак ефективність цих заходів залишається під питанням через різні геополітичні інтереси та економічні суперечності між державами. Наприклад, Паризька кліматична угода та інші міжнародні ініціативи спрямовані на зменшення залежності від традиційних енергоресурсів, проте процес переходу до відновлюваних джерел енергії є складним і потребує значних інвестицій [8].

Таблиця 1

Оцінка економічного впливу війни в Україні на сільське господарство та ринки енергетичних ресурсів у 2023–2025 рр. [4; 11]

Показник	2023 рік	2024 рік	Прогноз на 2025 рік
Зростання цін на зерно (за т/ц)	15–20%	5–10%	3–5%
Вартість енергоносіїв (нафта, газ)	30–50% зростання	10–15% зниження	стабільна (підвищення на 2–3%)
Падіння виробництва добрив	10–12%	5–7%	стабільний дефіцит
Вплив на продовольчу безпеку в країнах Африки	Високий	Середній	Високий

Майбутнє глобальної безпеки значною мірою залежатиме від того, як міжнародна спільнота зможе врегулювати питання розподілу ресурсів та уникнути збройних конфліктів. У сучасному світі ресурси, такі як енергоносії, вода, рідкісноземельні метали та продовольство, стають дедалі важливішими факторами, що визначають геополітичний ландшафт. Дефіцит цих ресурсів уже спричинив напруженість між державами, і якщо не вжити відповідних заходів, такі конфлікти можуть перерости у широкомасштабні військові зіткнення.

Практичні дані підтверджують тенденцію до загострення боротьби за ресурси. За даними ООН, у 2023 році понад 2 мільярди людей відчували дефіцит питної води, а за прогнозами Світового банку, до 2050 року глобальний попит на воду зросте на 55%, що створить серйозний ризик для міжнародної стабільності [12]. Схожа ситуація спостерігається в енергетичному секторі: попит на рідкісноземельні метали, необхідні для виробництва електроніки та відновлюваних джерел енергії, зростає експоненційно, що провокує геополітичне суперництво між США, Китаєм та ЄС.

Одним із перспективних шляхів запобігання конфліктам є розвиток альтернативних джерел енергії. Перехід до сонячної, вітрової та водневої енергетики може зменшити залежність країн від викопного палива, що стане важливим чинником стабілізації міжнародних відносин. Наприклад, у 2022 році Європейський Союз ухвалив програму «REPowerEU», спрямовану на прискорений розвиток відновлюваної енергетики та скорочення залежності від російських енергоносіїв [5, с. 103]. Успішна реалізація цієї програми може слугувати моделлю для інших регіонів.

Важливою складовою глобальної безпеки є також ефективні механізми міжнародного співробітництва. Дипломатія та посилення міжнародного права можуть сприяти запобіганню конфліктам. Як зазначав Генрі Кіссінджер: «Дипломатія – це мистецтво обійти війну, не здаючи своїх позицій». Сучасні міжнародні організації, зокрема ООН, НАТО та ОБСЄ, активно працюють над створенням механізмів превентивної дипломатії, що дозволяють уникнути збройних конфліктів ще на стадії їх зародження [10, с. 111].

У сфері водних ресурсів перспективним напрямом є технології опріснення води та підвищення

ефективності її використання. Наприклад, Саудівська Аравія, яка стикається з постійним дефіцитом води, інвестує мільярди доларів у розвиток інноваційних опріснювальних станцій, що забезпечують водопостачання населенню та аграрному сектору. Подібні технології можуть бути застосовані й в інших регіонах, де проблема нестачі води стоїть особливо гостро.

Важливими є також ініціативи щодо зменшення залежності від дефіцитних ресурсів шляхом підвищення ефективності виробництва та споживання. Наприклад, у країнах Скандинавії активно розвиваються моделі циркулярної економіки, що дозволяють повторно використовувати матеріали та мінімізувати відходи [9, с. 56–57]. Такі підходи можуть допомогти знизити конкуренцію за ресурси на глобальному рівні.

Таким чином, запобігання військовим конфліктам за ресурси вимагає комплексного підходу, що включає технологічні інновації, міжнародне співробітництво та дипломатію. Тільки за умови узгоджених дій міжнародної спільноти можливо забезпечити стабільність та безпеку в майбутньому світі. Як зазначав Вінстон Черчилль: «Той, хто планує майбутнє, не повинен воювати за минуле». Впровадження сучасних рішень щодо розподілу ресурсів є ключем до збереження миру та безпеки в глобальному масштабі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Глобальна спільнота намагається розв'язати проблему військових конфліктів за ресурси шляхом дипломатичних угод, міжнародних договорів та впровадження технологій сталого використання ресурсів. Однак ефективність цих заходів залишається під питанням через різні геополітичні інтереси та економічні суперечності між державами. Наприклад, Паризька кліматична угода та інші міжнародні ініціативи спрямовані на зменшення залежності від традиційних енергоресурсів, проте процес переходу до відновлюваних джерел енергії є складним і потребує значних інвестицій.

Майбутнє глобальної безпеки значною мірою залежатиме від того, як міжнародна спільнота зможе врегулювати питання розподілу ресурсів та уникнути збройних конфліктів. Одним із перспективних шляхів є розвиток альтернативних джерел енергії, впровадження інноваційних тех-

нологій збереження води та створення ефективних механізмів міжнародного співробітництва. Посилення дипломатичних відносин та міжнародного права також може допомогти уникнути загострення ситуації.

Отже, військові конфлікти за ресурси залишаються серйозним викликом для світової спільноти. Їх наслідки можуть мати довготривалий вплив на політичну, економічну та екологічну стабільність у світі. Запобігання таким конфліктам потребує комплексного підходу, що включає міжнародне співробітництво, розвиток технологій та ефективне управління природними ресурсами. Тільки спільними зусиллями можна зменшити ризик збройних зіткнень і забезпечити стабільний розвиток людства у майбутньому.

Література

1. Вавринюк А. Сучасні військові конфлікти та їх вплив на економіку й демографічні зміни в окремих країнах світу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки*. 2014. № 11. С. 121–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnug_2014_11_23
2. Глобальні інформаційні, психологічні та гібридні війни: загрози та протидії: монографія / за ред. В. Бебика. Київ: Талком, 2023. С. 137–183.
3. Гречко М. М. Геополітичні виклики енергетичної безпеки України в умовах глобальних змін. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 4. С. 17–26.
4. Державна служба статистики України. Офіційні дані про економічний розвиток України та зміни клімату. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.02.2025).
5. Інститут геополітики і міжнародних відносин. Стратегічна безпека в умовах зміни клімату та енергетичної кризи. *Політичні студії*. 2022. С. 89–104.
6. Лоза В. О. Війни (військові конфлікти) періоду правління Володимира Путіна та їх ідеологічне забезпечення. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2023. Вип. 94. С. 233–242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2023_94_22
7. Міжнародна організація праці (МОП). Зміна клімату і ринок праці: нові виклики для економічного розвитку. *МОП Звіти 2022*. URL: <https://www.ilo.org> (дата звернення: 19.02.2025).
8. Міжнародний валютний фонд (МВФ). Глобальні економічні наслідки зміни клімату для країн, що розвиваються. *МВФ Звіти 2023*. URL: <https://www.imf.org> (дата звернення: 20.02.2025).
9. Радущка, Н.А. Вплив зміни клімату на енергетичну безпеку країн Східної Європи. *Журнал глобальних досліджень*. 2022. № 3. С. 55–71.
10. Старіков О. В. Міждержавні військові конфлікти у контексті міжнародного права: політико-правовий вимір. *Сучасне суспільство*. 2023. Вип. 1. С. 107–116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2023_1_11
11. Український інститут майбутнього. Вода як ресурс і причина глобальних конфліктів: аналіз ситуації в Україні. *Інститут майбутнього*, 2023. URL: <https://www.uifuture.org> (дата звернення: 17.02.2025).
12. ЮНЕСКО. Охорона водних ресурсів і зміна клімату: виклики для водної безпеки. *ЮНЕСКО Звіти*. 2023. С. 101–115.

Анотація

Крап А. П. Військові конфлікти за ресурси: майбутнє глобальної безпеки. – Стаття.

У статті аналізується зростаюча роль природних ресурсів у військових конфліктах, які серйозно загрожують глобальній безпеці. Зокрема, розглядається, як боротьба за обмежені ресурси, такі як енергетичні запаси, вода, рідкісні мінерали та інші природні багатства, стає однією з основних причин міждержавних конфліктів. Важливим аспектом є геополітичний контекст, де ресурси стають стратегічними елементами національних інтересів країн, що призводить до конфліктів та нестабільності. Окремо акцентується увага на сучасних війнах, зокрема російсько-українському конфлікті, де боротьба за контроль над ресурсами, зокрема енергетичними, водними та сільськогосподарськими, є одним з основних чинників зростання напруженості. Росія, прагнучи підпорядкувати собі ресурси на території України, не тільки намагається закріпити своє домінування в регіоні, а й має стратегічну мету посилення свого впливу на глобальну енергетичну безпеку, що створює загрози для міжнародної стабільності.

У статті також розглядаються конкретні приклади з історії, де ресурси були безпосередньою причиною військових дій та міждержавних суперечок. Водночас аналізуються сучасні геополітичні конфлікти, де ресурси й енергетична безпека виступають основними факторами, що ведуть до міжнародних суперечок та збройних конфліктів. Зокрема, зміни клімату, що спричиняють погіршення доступу до водних ресурсів, ще більше загострюють напруженість між державами. Природні катастрофи та зміни клімату можуть стати каталізаторами нових конфліктів, оскільки країни шукають шляхи вирішення проблеми водопостачання та енергетичної безпеки.

Важливу частину статті займає розробка можливих стратегій для вирішення конфліктів, пов'язаних з ресурсами, а також забезпечення стійкості глобальної безпеки в умовах сучасних викликів. Оцінюється вплив глобальних геополітичних змін, зокрема зміни клімату, на енергетичну безпеку, а також роль міжнародних організацій у зниженні напруженості навколо ресурсних конфліктів. Робота пропонує шляхи до стабілізації ситуації та зменшення ризику виникнення нових війн, пов'язаних з боротьбою за природні ресурси, через більш ефективне управління ресурсами та міжнародну співпрацю.

Ключові слова: військові конфлікти, природні ресурси, російсько-українська війна, глобальна безпека, енергетична безпека, геополітика, зміна клімату, міждержавні суперечки, ресурси.

Summary

Krap A. P. Military conflicts over resources: the future of global security. – Article.

The article analyzes the growing role of natural resources in military conflicts that seriously threaten

global security. In particular, it is considered how the struggle for limited resources, such as energy reserves, water, rare minerals and other natural resources, is becoming one of the main causes of interstate conflicts. An important aspect is the geopolitical context, where resources become strategic elements of the national interests of countries, which leads to conflicts and instability. Special attention is paid to modern wars, in particular, the Russian-Ukrainian conflict, where the struggle for control over resources, in particular energy, water and agricultural, is one of the main factors in the growth of tension. Russia, seeking to subjugate resources on the territory of Ukraine, not only tries to consolidate its dominance in the region, but also has a strategic goal – to strengthen its influence on global energy security, which creates threats to international stability.

The article also examines specific historical examples where resources have been a direct cause of warfare and interstate disputes. At the same time, it analyzes contemporary geopolitical conflicts, where resources and energy security are the main factors leading to

international disputes and armed conflicts. In particular, climate change, leading to deterioration of access to water resources, further exacerbates tensions between states. Natural disasters and climate change can become catalysts for new conflicts, as countries seek ways to solve the problem of water supply and energy security.

An important part of the article is the development of possible strategies for resolving resource-related conflicts, as well as ensuring the sustainability of global security in the face of modern challenges. The impact of global geopolitical changes, in particular climate change, on energy security is assessed, as well as the role of international organizations in reducing tensions around resource conflicts. The work suggests ways to stabilize the situation and reduce the risk of new wars related to the struggle for natural resources through more effective resource management and international cooperation.

Key words: military conflicts, natural resources, Russian-Ukrainian war, global security, energy security, geopolitics, climate change, interstate disputes, resources.